

For at øge medarbejderes (og andres) incitament til at afsløre ulovligheder og rapportere misbrug af offentlige midler m.v. har enhver efter The Federal False Claims Act fra 1986 på statens vegne endvidere ret til at sagsøge enhver person, myndighed eller virksomhed, der misbruger offentlige midler på statens vegne. Hvis sagen fører til domfældelse, får den eller de personer, der har afsløret svindlen med offentlige midler, op til 30 pct. af det generhvervede beløb.

3. Pligt til at »sige fra« over for klart ulovlige ordrer

Som udgangspunkt gælder der en lydighedspligt for den offentlig ansatte. Lydighedspligten indebærer, at den ansatte har pligt til at efterkomme ordrer. En undladelse vil kunne medføre ansættelsesretlige konsekvenser eller strafferetlige sanktioner efter straffelovens § 156 om ikke-opfyldelse af tjenestepligt. Endvidere gælder der en rådgivningspligt, der forpligter den offentlig ansatte til for ledelsen at forelægge ulovlige forhold, som vedkommende måtte være blevet opmærksom på i forbindelse med arbejdets udførelse. Hvis ledelsen alligevel vælger at fastholde det ulovlige forhold og pålægger den ansatte at foretage en strafbar handling, antages der ikke at påhvile den ansatte en lydighedspligt, da straffelovens § 156 alene foreskriver lydighedspligt over for lovlige tjenestebefalinger. Den ansatte kan dog ifalde andre sanktioner end de strafferetlige, da lydighedsnægtelse anses for en tjenesteforseelse eller en misligholdelse af ansættelsesforholdet, der kan medføre ansættelsesretlige reaktioner.

Hvis ordren pålægger den ansatte at foretage sig noget klart ulovligt, er der ingen lydighedspligt, og den ansatte har i stedet pligt til ikke at følge ordren eller pligt til at »sige fra«. Vedkommendes plads i hierarkiet, det vil sige, hvor tæt denne er på beslutningstageren, er af betydning for afvejningen af en ansats ansvar. Den ansatte har som udgangspunkt alene rådgivningspligt over for vedkommendes umiddelbart overordnede, og kravene til den ansatte må på den baggrund være mindre, hvis vedkommende er flere hierarkiske led fra den ulovlige ordre/beslutningstageren. Det understøttes af det ansvar, som en højere hierarkisk status pålægger en ansat. Endvidere har krænkelser karakter betydning. Udgangspunktet for de uklare ulovligheder, der ikke vedrører den offentlig ansattes rettigheder, er derimod, at de skal efterkommes, det vil sige, at den ansatte har lydighedspligt.

En egentlig »whistleblower-lovgivning«, som beskytter ansatte, der i almenvellets interesse gør opmærksom på ulovlige eller uredelige forhold på deres arbejdsplads eller nægter at medvirke til ulovligt eller

uredeligt arbejde, findes på nuværende tidspunkt ikke i Danmark.

4. Offentligt ansattes ytringsfrihed

Udgangspunktet er, at offentlig ansatte har samme ytringsfrihed som andre med hensyn til at deltage i den offentlige debat. Det er imidlertid et problem, at offentlig ansatte er tilbageholdende med at udnytte den ytringsfrihed, som de har. Det gælder ikke mindst med hensyn til kritiske meningstilkendegivelser om emner inden for ens eget arbejdsområde. Tilbageholdenheden kan f.eks. skyldes, at det opleves som en uskreven regel, at offentlig ansatte ikke udtaler sig kritisk om eget arbejdsområde, eller den kan skyldes loyalitetsfølelse over for myndigheden. Der henvises i den forbindelse til, at SF har fremsat beslutningsforslag om fremme af offentlig ansattes deltagelse i den offentlige debat.

5. Udformningen af en meddelelert

Meddelelerten foreslås udformet efter følgende model:

Indledningsvis fastslås det for det første, at meddelelerten udformes som en ret, men ikke en pligt for en ansat.

For det andet skal det nærmere afgrænses, hvem meddelelerten tilkommer.

Forslagsstillerne finder principielt, at der også i den private sektor bør gennemføres en regulering, som giver private arbejdstagere adgang til at slå alarm, hvis der finder ulovligheder eller uredelighed sted. Det må imidlertid erkendes, at der er nogle væsentlige forskelle på den offentlige forvaltning og den virksomhed, der foregår i privat regi. Den offentlige forvaltning varetager almene interesser og forvalter offentlige midler på baggrund af en forholdsvis detaljeret lovgivning og ud fra nøje fastlagte procedurer. Den private sektor har som udgangspunkt en anden karakter, hvor det er helt legitimt, at den kloge og dygtige klarer sig bedst.

Meddelelert foreslås derfor kun at gælde for ansatte i den offentlige forvaltning, dvs. i statslige og kommunale myndigheder. Forslagsstillerne finder dog, at meddelelerten i en senere fase bør udvides til også at omfatte den private sektor eller eventuelt kun dele heraf, f.eks. foreninger og interesseorganisationer, som varetager almene interesser, som eventuelt tilføres offentlige midler, eller som i øvrigt indgår i et samspil med den offentlige sektor.

For det tredje skal det nærmere defineres, hvad der forstås ved uredelighed og åbenbart misbrug af offentlige midler.